

แนวคิดและพัฒนาการของการพลัดถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้* THE CONCEPT AND DEVELOPMENT OF DIASPORA IN SOUTHEAST ASIA

วรพจน์ วิเศษศิริ, พัชรินทร์ เสริมการดี, พรเพ็ญ อำนวยกิจ

Worapot Wisetsiri, Patcharin Sermkarnde, Pornpen Amnuaykit

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Social studies, Faculty of Education and Liberal Arts, HatYai University

Corresponding Author E-mail: worapot.ve@hu.ac.th

บทคัดย่อ

แนวคิดและพัฒนาการของการพลัดถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและพัฒนาการของการพลัดถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารข้อมูลเบื้องต้นวิจัย และวิทยานิพนธ์ในประเทศไทย ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและพัฒนาการของการพลัดถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งผลการศึกษาได้นำเสนอความหมายของคำว่า "Diaspora" ซึ่งเกี่ยวข้องกับการถอนรากถอนโคนและความเจ็บปวด โดยเฉพาะในกรณีของชาวยิวที่ถูกขับไล่ออกจากดินแดนศักดิ์สิทธิ์ ทำให้พวกเขาต้องกระจัดกระจายไปทั่วโลกและปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ในกระบวนการนี้ คนพลัดถิ่นสามารถสร้างศูนย์กลางวัฒนธรรมของตนเองและพัฒนาความคิดในการสร้างชุมชน โดยไม่ทิ้งอัตลักษณ์ของตนเอง และยังมีแนวคิดที่จะกลับคืนสู่มาตุภูมิ

นอกจากนี้ยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับการใช้คำว่า Diaspora ที่ไม่จำกัดเฉพาะคนหรือชุมชนพลัดถิ่น แต่สามารถอธิบายถึงรูปแบบทางสังคมอื่น ๆ ได้ โดยมีการเสนอให้บทวนการมองการพลัดถิ่นในบริบทของการอพยพลี้ภัยและการเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรมแดน ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบใหม่ของคนพลัดถิ่นที่แตกต่างออกไปจากแบบแผนเดิม โดยเฉพาะกรณีพัฒนาการของการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับตั้งแต่รัฐโบราณจนถึงรัฐสมัยใหม่ มีปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านการขยายเมืองในสมัยโบราณ ปัจจัยด้านการดำรงชีวิต ปัจจัยด้านสงครามในโลกสมัยใหม่ และปัจจัยทางการเมือง ที่เป็นมูลเหตุสำคัญของการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานระหว่างประเทศ

คำสำคัญ: พัฒนาการ; คนพลัดถิ่น; ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Abstract

The concept and development of diaspora in Southeast Asia The objective is to study the concept and development of diaspora in Southeast Asia. Using the study method from preliminary research documents. and thesis Concerning the concept and development of diaspora in Southeast Asia. The study found that The development of migration in Southeast Asia from the ancient states to the modern state has various factors, including the factors of urban expansion in ancient times. Living factors War factors in the modern world and political factors which is an important cause of international migration

There is also a debate about the use of the term Diaspora that is not limited to people or communities in displacement but can also describe other social forms. It is proposed to reconsider the view of diaspora in the context of refugee migration and cross-border movement of people, which creates new forms of diaspora that are different from the original model, especially in the case of the development of migration in Southeast Asia from ancient to modern states. There are various factors such as urban expansion in ancient times, lifestyle factors, war factors in the modern world, and political factors that are important causes of international migration.

Keywords: Development; Diaspora; Southeast Asia

บทนำ

คนพลัดถิ่นคือตัวอย่างหนึ่งของการอยู่ร่วมกันในโลกที่มีความหลากหลาย พวกคนพลัดถิ่นจะแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัว ความยืดหยุ่น และการพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ในบริบทที่แตกต่างกัน ขณะเดียวกันก็ช่วยส่งเสริมความเข้าใจข้ามวัฒนธรรมและความร่วมมือในระดับระดับต่าง

อย่างไรก็ตาม คนพลัดถิ่นอาจต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในดินแดนใหม่ รวมไปถึงยังสามารถสร้างสรรค์วัฒนธรรมของตนเองได้โดยไม่ทิ้งอัตลักษณ์ความเป็นตัวตน อีกทั้งยังปลูกฝังแนวความคิดที่จะกลับคืนสู่ดินแดนอันเป็นมาตุภูมิที่จากมา โดยแนวคิดนี้เป็นกระบวนทัศน์ของคนพลัดถิ่นแบบคลาสสิก (Classical Diaspora Paradigm)

ดังนั้น คนพลัดถิ่นจึงไม่ใช่เพียงคนหรือชุมชนพลัดถิ่นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ถูกนำไปใช้อธิบายถึงรูปแบบทางสังคมประเภทอื่น ๆ มีการเสนอให้ทบทวนการมองการพลัดถิ่นตามแบบแผนของการอพยพพลัดถิ่น การเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรมแดน เนื่องจากการพลัดถิ่นลักษณะใหม่เกิดจากการที่พรมแดนถูกย้ายข้ามผู้คน กระบวนการก่อรูปของคนพลัดถิ่น

ในลักษณะใหม่ ทำให้เกิดการนิยามคนพลัดถิ่นใหม่ด้วยแนวคิดเชิงพื้นที่ (Conceptual Space) ซึ่งเป็นการนิยามในฐานะชุมชนชาติพันธุ์ที่ถูกแบ่งแยกโดยพรมแดนรัฐ

คนพลัดถิ่นแนวคิดเชิงพื้นที่มีหลากหลายพื้นที่แต่พื้นที่ที่มีบริบทที่น่าสนใจในที่สุด คือ การพลัดถิ่นของคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากการพลัดถิ่นของคนในภูมิภาคนี้เป็นปรากฏการณ์ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่หลากหลายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคนในภูมิภาคนี้มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานทั้งในระดับภายในภูมิภาคของตนเอง ภูมิภาคอื่น ๆ และไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งลักษณะของการพลัดถิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละประเทศ แต่มีแนวโน้มภาพรวมที่คล้ายคลึงกัน

ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาแนวคิดการพลัดถิ่นในเชิงพื้นที่และศึกษาการพลัดถิ่นในเชิงพื้นที่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้วิธีการศึกษาด้วยกรอบแนวคิดทางประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านงานประวัติศาสตร์ที่ใช้กรอบแนวคิดการพลัดถิ่นในเชิงพื้นที่เป็นแนวทางการศึกษา

ความหมายและข้อถกเถียงของ “คนพลัดถิ่น”

คำว่า Diaspora มีความหมายเกี่ยวกับการถอนรากถอนโคน การกดขี่ และความเจ็บปวดส่วนในทางสังคมศาสตร์ คนพลัดถิ่น (Diaspora) มักกล่าวถึง กรณีการขับไล่ชาวยิวออกจากดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ชาวยิวกระจัดกระจายไปอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของโลก และต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในดินแดนใหม่ จากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในดินแดนใหม่ คนพลัดถิ่นสามารถสร้างสรรค์ศูนย์กลางวัฒนธรรมของตนเองได้ และพัฒนาความคิดในการสร้างความเป็นชุมชนและการดำรงชีวิตรวมถึงวัฒนธรรมและที่มั่งคั่งอัตลักษณ์ความเป็นตัวตน อีกทั้งยังปลูกฝังแนวความคิดที่จะกลับคืนสู่ดินแดนอันเป็นมาตุภูมิที่จากมา โดยแนวคิดนี้เป็นกระบวนทัศน์ของคนพลัดถิ่นแบบคลาสสิก (Classical Diaspora Paradigm) (Safran, 2005)

มีข้อถกเถียงว่า Diaspora ไม่ได้หมายถึงเพียงคนหรือชุมชนพลัดถิ่น แต่ถูกนำไปใช้อธิบายถึงรูปแบบทางสังคมประเภทอื่นๆ มีการเสนอให้บทวนการมองการพลัดถิ่นตามแบบแผนของการอพยพลี้ภัย การเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรมแดน เนื่องจากการพลัดถิ่นลักษณะใหม่เกิดจากการที่พรมแดนถูกย้ายข้ามผู้คน กระบวนการก่อรูปของคนพลัดถิ่นในลักษณะใหม่ ทำให้เกิดการนิยามคนพลัดถิ่นใหม่ด้วยแนวคิดเชิงพื้นที่ (Conceptual Space) ซึ่งเป็นการนิยามในฐานะชุมชนชาติพันธุ์ที่ถูกแบ่งแยกโดยพรมแดนรัฐ (Brubaker, 2005)

คนพลัดถิ่น หรือ “Diaspora” ถูกนำมาใช้ศึกษาปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนอย่างแพร่หลาย ทศวรรษที่ 1990 ถูกนำไปนิยามความหมายแทน ผู้อพยพ (Immigrants) ผู้ลี้ภัยการเมือง (Refugee) ทำให้ความหมายบิดเบือนไปจากรากศัพท์เดิม ซึ่ง “Diaspora” มาจากภาษากรีก อันเกิดจากการผสมของคำว่า “Dia” หมายถึง “ทะลุหรือผ่านเข้าไป” และ “Speirein” หมายถึง “หว่านหรือเพาะเมล็ด” ซึ่งนำมารวมกันแล้วหมายถึงการแพร่ออก การกระจายออกไป ต่อมานิยาม “Diaspora” ถูกให้ความหมายใหม่ในแง่บวก

และแง่ลบ ความหมายในแง่บวก หมายถึง การเกิดใหม่ หรือ การแพร่พันธุ์ใหม่ในต่างแดน ความหมายในแง่บวกเป็นความหมายที่ถูกใช้ในการศึกษามโนทัศน์ “Diaspora” ยุคแรก หมายถึง การแพร่กระจายของผู้คนประเทศเจ้าอาณานิคมไปยังประเทศที่ตกอยู่ใต้อาณานิคม ขณะที่ความหมายในแง่ลบใช้ในการศึกษายุคหลัง หมายถึง ผู้คนที่ตกเป็นเหยื่อ ถูกขับไล่ออกจากประเทศตน หรือถูกเนรเทศไปอยู่ในดินแดนอื่น เช่น คนยิว ซึ่งมีประวัติศาสตร์อันเจ็บปวด และขมขื่น ที่ตกเป็นเหยื่อและถูกขับออกจากดินแดนของตน (จิรวุฒิ เสนาคำ, 2549)

การพลัดถิ่นหรือการโยกย้ายถิ่นฐาน มีนัยยะถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมรวมถึง การวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของผู้พลัดถิ่นที่ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนอื่น (Tindaan, 2020) ก็อาจจะแตกต่างไปจากการวิวัฒนาการของชนกลุ่มเดียวกันในถิ่นฐานเดิม ทั้งนี้การรักษา วัฒนธรรม ประเพณี ปัจจัยต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มก็จะต่างกันตามลักษณะสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้น (Topolski, 2020) แต่แนวโน้มโดยทั่วไปแล้วความผูกพันทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้พลัดถิ่นมักจะดำเนินไปในรูปของการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ประวัติศาสตร์การบอกเล่า (Topolski, 2020)

อย่างไรก็ดี การอพยพย้ายถิ่นกับการพลัดถิ่นมีลักษณะทับซ้อนกันซึ่งคำว่าคนพลัดถิ่นมาจากรากศัพท์ที่หมายถึง ชาวยิวที่ถูกขับให้ออกจากดินแดนมาตุภูมิไปอีกดินแดนหนึ่ง และมีนัยทางการเมืองของการถูกบังคับ ถูกกดขี่ และความจำเป็นที่จะต้องไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในช่วงแรกไป ด้วยความยากลำบาก กล่าวคือการศึกษาเรื่องการพลัดถิ่นในยุคแรก ส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากแนวคิดการเชื่อมโยงกันของแผ่นดินเกิดหรือมาตุภูมิ ดังนั้นการจำกัดความของการพลัดถิ่นกลับมีหลายกรณีอาจจะขึ้นอยู่กับจะนำกรอบวิธีการหรือใช้ศาสตร์ใดมามองการพลัดถิ่น ที่กรณีของชาวยิว อาร์เมเนียและกรีก หรือชาวปาเลสไตน์พลัดถิ่นก็ถูกตีความว่าการพลัดถิ่นทั้งสมัครใจและไม่สมัครใจ และกลายเป็นเหยื่อของการพลัดถิ่น ถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์ทางการเมือง อัตลักษณ์และวัฒนธรรมอีกด้านหนึ่งของคนพลัดถิ่นอาทิ ชาวยิว ชาวกรีก ชาวอาร์เมเนีย ชาวจีน ชาวอินเดียแดง เป็นต้น สิ่งที่จะนิยามว่าความเป็นคนพลัดถิ่นที่แตกต่างจากผู้อพยพแบบอื่น คือการมีความระลึกถึงแผ่นดินเกิด และมีวิธีการสร้างความทรงจำของตนเพื่อเชื่อมโยงกับแผ่นดินเกิดของตนเอง และยังคงสร้างความทรงจำร่วมกันภายในชุมชนในรูปแบบรุ่นสู่รุ่น เพื่อทำที่สุดหวังว่าในอนาคตลูกหลานของตนเองได้กลับไปอยู่ในแผ่นดินเกิดอีกครั้ง ต่อมาเมื่อบริบทโลกเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานกันมากขึ้นด้วยเหตุผลนานัปการ ดังนั้นการนิยามคำว่าคนพลัดถิ่นในสมัยโลกาภิวัตน์จึงไม่ได้ถูกจำกัดแค่เรื่องศาสนาหรือการถูกบังคับแบบชาวยิวหรือกลุ่มประชากรอื่นที่ผู้วิจัยอ้างอิง แต่นิยามความหมายและนำไปอธิบายเพื่อทำความเข้าใจผู้คนที่น่าพาวัฒนธรรมของตนเองไปยังดินแดนอื่นๆทั่วโลกยังคงเกิดขึ้นจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น เส้นแบ่งของคำว่า คนพลัดถิ่นกลับมีความคล้ายและต่างของความหมายรวมทั้ง อาจจะนำไปสร้างคำอธิบายวิธีการอพยพย้ายถิ่นอาทิ ผู้ลี้ภัย (refugee) คนเข้าเมือง (immigrant) รวมไปถึงคนไร้สัญชาติด้วย

พัฒนาการของการปลัดถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

1. พัฒนาการของการปลัดถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้แนวคิดการมีประวัติศาสตร์ร่วมกันของคนในภูมิภาคในยุคจารีต

1.1 การปลัดถิ่นเชิงพื้นที่ที่มีผลจากการเมืองในยุคจารีต

การปลัดถิ่นเชิงพื้นที่ในยุคจารีตของผู้คนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนแบบ “รัฐโบราณ” ในดินแดนสุวรรณภูมิหรืออุษาคเนย์ จากการศึกษาการก่อตัวทางสังคมแบบรัฐบนที่ราบลุ่มขนาดใหญ่และมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน อาทิเช่น

ที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดีและแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ส่วนใหญ่เหล่านี้มีขนาดกว้างขวางเกินกว่ากำลังคนท้องถิ่นจะทำการเพาะปลูกได้ อีกทั้งการผลิตจำนวนมากก็ไม่ได้มีความจำเป็นขนาดต้องอาศัยคนจำนวนมากเกินกว่าจำนวนคนในท้องถิ่น การผลิตในส่วนที่เป็นพื้นที่ราบส่วนใหญ่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีลักษณะการผลิตที่ต้องอาศัยการจัดการน้ำในพื้นที่ขนาดใหญ่และไม่สามารถอาศัยเพียงน้ำฝนตามธรรมชาติได้ (Reid, 2015) การจัดการน้ำจึงนำมาซึ่งการจัดองค์กรทางสังคมที่เป็นระบบขนาดใหญ่ขึ้นมา เพื่อทั้งจัดสรรดูแลน้ำ และเพื่อเก็บแบ่งปันผลประโยชน์ส่วนหนึ่งไปใช้ในกิจการของการบริหารจัดการน้ำ จนในที่สุดสังคมจึงค่อย ๆ พัฒนากลายไปเป็นสังคมที่มีชนชั้นก่อเกิดเป็นรัฐขนาดใหญ่-เล็กทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะบริเวณภาคพื้นสมุทร (Osborne, 2004) เมื่อยังมีการพัฒนาและการขยายพื้นที่มากขึ้นก็เริ่มขาดกำลังคน

กรณีของอาณาจักรอยุธยาที่มีการรบบพุงกับอาณาจักรใกล้เคียงทำให้มีผู้คนหลากหลายพื้นที่มาอยู่อาศัยกล่าวได้ว่าในสมัยนั้นรัฐที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามีความเป็นพหุสังคมเช่นกัน เพราะฉะนั้นการรบบพุงในสมัยโบราณจึงไม่ได้มุ่งเน้นการฆ่าฟันเพื่อหมายมุ่งชีวิต เพราะรัฐโบราณรบกันเพื่อเอาไพร่พลมาเป็นแรงงาน รัฐเหล่านี้มีขอบเขตอยู่กับการขยายอำนาจแนวราบหรือแนวสูงทางกายภาพ เมื่อใดก็ตามที่อำนาจรัฐขยายไปจนจรดพื้นที่สูง อำนาจรัฐพื้นราบจะสลายไป มีผลทำให้สังคมที่ก่อตัวขึ้นบนที่สูงมีอิสระแยกขาดจากอำนาจรัฐพื้นราบ สังคมบนที่สูงก็พัฒนาตนเองคู่ขนานไปกับสังคมบนพื้นราบแต่ในลักษณะที่แตกต่างกัน (Scott, 2010) ดังนั้นจึงนำไปสู่การเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามพื้นที่ที่ราบลุ่มแม่น้ำก็ประกอบไปด้วยผู้คนจำนวนมากมีความหลากหลายที่ใกล้เคียงกับการขยายรัฐไปยังที่ราบสูงที่มีระบบควบคุมจัดการโดยรัฐอย่างเข้มงวดด้วยระบบไพร่-ทาสการเคลื่อนย้ายคนเป็นไปได้ยากเนื่องจากรัฐจัดระบบควบคุมเพื่อเป็นกำลังแรงงานและกำลังคนในการสงคราม (Scott, 2010)

หรือในกรณีคนปลัดถิ่นบนที่ราบสูงและพื้นที่ราบลุ่มต่างติดต่อแลกเปลี่ยนกันเสมอ ที่สำคัญคือการที่ชนพื้นราบมักหลบหนีอำนาจรัฐที่เข้มงวดกลายเป็นชนบนที่สูง ดังเช่นบรรดาทาสของราชสำนักต่าง ๆ มักหนีขึ้นไปปะปนจนกลืนกลายเป็นชนบนที่สูง ส่วนชนที่สูงที่ปกติอาจไม่ได้ต้องการมาอยู่พื้นราบ จนกระทั่งถูกกวาดต้อนมาเป็นกำลังแรงงานและกำลัง

ทหารในรัฐพื้นราบอย่างสม่ำเสมอ ตัวอย่างเช่น การย้ายถิ่นฐานของคนไตจากเวียดนาม ให้กลายเป็นลาวโซ่งในประเทศไทย (พัฒนปกรณ์ สีสภาพฤทธิ์, 2553) บริบทการกวาดต้อนคนไตจากเวียดนามดำเนินมาหลายระลอก ก่อนการยกเลิกระบบไพร่ในปลายศตวรรษที่ 19 พวกเขาถูกจำกัดพื้นที่อยู่ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2561) ดังนั้น รัฐจารีตส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่จึงใช้วิธีการรบพุ่งกับรัฐอื่นเพื่อกวาดต้อนผู้คนมาเพิ่มกำลังคนในรัฐของตน

1.2 การพลัดถิ่นเชิงพื้นที่ที่มีผลจากการค้าในยุคจารีต

การก่อตัวขึ้นของชุมชนเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยส่วนใหญ่จะเป็นเมืองที่สร้างขึ้นบนเส้นทางการค้าหรือชุมทางการค้าและการคมนาคมอาทิ เมืองมะละกา เมืองตามพรลิงค์ เมืองจันซีลอน ซึ่งเมืองเหล่านี้ที่ผู้วิจัยนำมาเสนอคือมีลักษณะเป็นพื้นที่ของการเชื่อมต่อผู้คนจากที่ต่าง ๆ นับตั้งแต่การเข้ามาของชาวต่างชาติที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในคาบสมุทรมาลายูที่บรรดาพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในพื้นที่เมืองท่าได้พาบรรดาลูกเรือ หรือกลุ่มคนชาติพันธุ์ของตนเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นลักษณะของการโยกย้ายถิ่นฐานถาวร ไม่ว่าจะพ่อค้าชาวจีน อาหรับ อินเดีย ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานรกรากและได้สร้างอัตลักษณ์ของตนไว้เพื่อยืนยันถึงลักษณะเฉพาะของถิ่นฐานที่จากมาได้ อย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ยังมีเมืองอีกจำนวนไม่น้อยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่พัฒนาขึ้นมาจากการเป็นเมืองท่าผ่านเส้นทางการค้าทางทะเล หรือเมืองชุมทางทางบกที่เกิดจากจุดตัดกันของเส้นทางการค้าหลายสาย จากการศึกษาพบว่าการเดินทางทางบกที่เชื่อมต่อกันระหว่างกันของเมืองต่าง ๆ มักจะใช้เส้นทางเลียบตามแม่น้ำเนื่องจากพื้นที่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำไม่มีความลาดชันอีกทั้งยังสามารถใช้น้ำในการอุปโภค บริโภค รวมถึงสามารถใช้เรือเป็นยานพาหนะนำพาผู้คนและสินค้าที่มีน้ำหนักมากได้ สำหรับการเชื่อมต่อกันของดินแดนภาคพื้นสมุทรและพื้นที่เมืองท่า (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2561)

อย่างไรก็ดีสังคมเมือง อยู่ยงจากการศึกษาพบว่ากลุ่มประชากรที่พลัดถิ่นและอพยพเคลื่อนย้ายในสมัยอยุธยาจนถึงช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ มีกลุ่มประชากรชาวไทย กัมพูชา ลาว พม่า มอญ เวียดนาม อาหรับ เปอร์เซียและชาวตะวันตก (Baker & Phongpaichit, 2017) สาเหตุของการเคลื่อนย้ายเกิดจากปัจจัยหลายประการ

สาเหตุประการแรกคือการทำสงครามกล่าวคือเมื่อเกิดสงครามขึ้นสิ่งหนึ่งที่จะต้องสูญเสียคือกำลังพลทั้งจากการที่ถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยในฐานะของผู้แพ้สงคราม (Baker & Phongpaichit, 2017) หรือการหลบหนีของผู้คนให้รอดพ้นจากอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง

สาเหตุประการที่สอง คือ การอพยพเข้ามาโดยสมัครใจของกลุ่มประชากรเพื่อหวังพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในรัฐนั้น ๆ การพลัดถิ่นหรืออพยพเคลื่อนย้ายของอาณาจักรอยุธยาเกิดขึ้นก็ต่อเมื่ออาณาจักรมีความเข้มแข็งในอำนาจทางการเมืองการปกครอง จึงทำให้

ดินแดนใกล้เคียงเข้ามาหาสมาชิกที่ดีหรือยอมรับต่ออำนาจของกรุงศรีอยุธยา อีกกรณีเนื่องจากเมื่อดินแดนอื่นเกิดปัญหาภายใน เช่น การแย่งชิงราชสมบัติ ผู้คนในดินแดนเหล่านั้นจะแสวงหาอำนาจจากภายนอกที่สามารถจะปกป้องตนเองได้ จึงมีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานกระทั้งกลายเป็นผู้พลัดถิ่นในอาณาจักรอยุธยา

ประการที่สามคือ ความสร้างสัมพันธ์ทางเครือญาติ การพลัดถิ่นฐานหรืออพยพเคลื่อนย้ายในลักษณะนี้จึงมีความเชื่อมโยงที่แนบแน่นเป็นการรวมดินแดนทั้งสองดินแดนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สาเหตุประการที่สี่คือการอพยพเคลื่อนย้ายเนื่องจากการค้า การที่กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองท่าและมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์จึงทำให้เกิดการพลัดถิ่นของกลุ่มชนชาติต่าง ๆ มายังกรุงศรีอยุธยา เพื่อแสวงหาความมั่งคั่งให้กับตนเองหรือให้กับอาณาจักรของตนเอง เช่น กรณีที่ชาวตะวันตกเดินทางเข้ามาติดต่อทำการค้ากับอาณาจักรอยุธยา

และประการสุดท้ายคือการเผยแพร่ศาสนาเนื่องจากนโยบายที่เปิดกว้างของกรุงศรีอยุธยาในด้านศาสนาจึงทำให้มีการเผยแพร่ศาสนาอื่น ๆ นอกจากพุทธศาสนาในกรุงศรีอยุธยา (Baker & Phongpaichit, 2017) ซึ่งขณะเดียวกันกรุงศรีอยุธยาก็ได้ส่งพระสงฆ์เดินทางไปเผยแผ่ศาสนาพุทธไปยังดินแดนใกล้เคียง (Baker & Phongpaichit, 2017)

จากการศึกษาถึงสาเหตุของการพลัดถิ่นพบว่า การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเดิมมาสู่พื้นที่ใหม่ของกลุ่มชนต่าง ๆ ในสมัยอยุธยาเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากนโยบายทางการเมืองและการต่างประเทศของกรุงศรีอยุธยาที่ต้องการให้อาณาจักรมีพลเมืองจำนวนมาก เพื่อการสร้าง ความเจริญและความมั่นคงกับอาณาจักร (Smith, 2017) ทั้งนี้อาณาจักรหรือรัฐโบราณในพื้นที่ภาคกลางแสดงให้เห็นถึงการมีศักยภาพของเส้นทางที่เชื่อมต่อของพื้นที่ภาคพื้นสมุทรกับเส้นทางทางบกที่เป็นจุดตัดเส้นทางการค้า

ซึ่งการพลัดถิ่นเชิงพื้นที่ที่มีผลจากการค้าในนี้ พบว่ามีเมืองสำคัญที่อยู่บนตำแหน่งของชุมทางที่สำคัญหลายเมือง อาทิ เมืองหลวงพระบาง และเมืองเวียงจันทน์ จึงเป็นเหตุให้เมืองหลวงพระบาง สามารถเชื่อมต่อไปยังดินแดนตอนเหนือของแม่น้ำโขง ทั้งรัฐฉาน สิบสองปันนา และยูนนาน หรือเมืองทางตะวันออกสามารถเชื่อมต่อไปยังเมืองสำคัญต่าง ๆ เช่น เมืองเดียนเบียนฟู, เมืองพวนเชียงขวาง, และเมืองเวียดนาม สำหรับเมืองเวียงจันทน์เป็นศูนย์กลางที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ตอนในที่เชื่อมต่อไปยังเมืองพวน เมืองเชียงขวาง และเมืองต่าง ๆ ทางด้านตะวันออกของเวียงจันทน์

2. พัฒนาการของการพลัดถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้แนวคิดการเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

การพลัดถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในบริเวณภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และป็นตัวอย่างของการศึกษากรณีการเคลื่อนย้ายของคนพลัดถิ่นเชิงพื้นที่ที่มีผลจากการค้าในยุคจารีตที่มีลักษณะเดียวกันได้เป็นอย่างดี

กรณีการเคลื่อนย้ายถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำหรือไทยทรงดำ เป็นกลุ่มชาวไทยกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในเขตสิบสองจุไทยเดิม หรือบริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำแดงในเวียดนามตอนเหนือ ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของชาวไทดำ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2554) ที่ปัจจุบันสิบสองจุไทยคือจังหวัดเดียนเบียนฟู มีเขตติดต่อกับประเทศลาวคือแขวงพงสาลี น่าสนใจว่าการอพยพและการตั้งรกรากในไทยของชาวไทดำได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากในไทยถึงสองครั้ง ครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีที่โปรดให้ไปตีเมืองเวียงจันทร์ได้ ในปี พ.ศ. 2321 ดังได้กล่าวไว้ในประวัติศาสตร์ไทยว่าให้ยกกองทัพไปตีเมืองหลวงพระบาง ไปตีเมืองทัน เมืองม่วย ซึ่งในตอนหลังได้กลายเป็นเมืองของไทซ่งดำ ตั้งอยู่ในเขตแดนเวียดนามเหนือโดยจะลำเลียงไต่ดลมากรุงธนบุรี และไทซ่งดำให้ไปอยู่เพชรบุรี ต่อมา พ.ศ. 2430 กลุ่มไทดำย้ายถิ่นฐานจากเมืองแฉ่งและสิบสองจุไทยมายังพื้นที่ภาคกลางของสยาม (บุญยงค์ เกศเทศ, 2554) ต่อมากลุ่มประชากรไทดำไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ ณ เมืองเพชรบุรี จนได้ชื่อว่าลาวซ่งจากหลักฐานการอพยพเข้ามาในไทยทั้งสองครั้ง

แสดงให้เห็นว่า ไทดำมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดเพชรบุรีเป็นแห่งแรกและจากคำบอกเล่าจากชาวไทยทรงดำเอง ก็บรรยายว่าเดินอพยพมาจากถิ่นฐานเดิมโดยทางเรือมาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลมซึ่งเป็นพื้นที่ชายทะเลชาวไทยทรงดำไม่ชอบภูมิประเทศแถบนั้นจึงได้ย้ายถิ่นฐานมาเรื่อย ๆ จนถึงแถบอำเภอยะโฮ่ย ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นป่าเขาเหมือนกับถิ่นฐานเดิมจึงได้ตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น (เพชรตะบอง สิงห์หล่อคำ, 2548)

ต่อมาชาวไทยทรงดำก็ได้ย้ายถิ่นฐานไปทำมาหากินในที่อื่น ๆ เช่น นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี พิจิตร ชุมพร และสุราษฎร์ธานี แต่ชาวไทยทรงดำในจังหวัดต่าง ๆ เหล่านั้นจะบอกที่มาเป็นแหล่งเดียวกันว่า มาจากจังหวัดเพชรบุรี จากข้อมูลที่น่าเสนอข้างต้นจะเห็นว่าการตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มข้นของกลุ่มชาติพันธุ์สูง ส่วนใหญ่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่แถบที่ราบลุ่มภาคกลาง จึงสันนิษฐานว่ามีมูลเหตุหลักมาจากสองปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยภายนอก อันสืบเนื่องมาจากการบริหารราชการแผ่นดินที่มองเห็นประชาชนเป็นทรัพยากรแรงงานที่สำคัญของราชอาณาจักรการกวาดต้อนเชลยสงครามและผู้คนลงมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคกลางจึงเป็นการเพิ่มพูนปัจจัยในการผลิต (เพชรตะบอง สิงห์หล่อคำ, 2548) การให้ตั้งชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์รวมกันจึงเป็นการง่ายที่จะควบคุมของรัฐ เพราะฉะนั้นการตั้งถิ่นฐานร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีประโยชน์ต่อการสื่อสารและการปกครองเพื่อความสงบเรียบร้อย

สำหรับปัจจัยภายในจะเห็นว่าการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานด้วยสาเหตุของการถูกกวาดต้อนมาในฐานะของเชลยสงคราม ทำให้กลุ่มชนชาติพันธุ์ต้องจำยอมเคลื่อนย้ายจากดินแดนมาตุภูมิที่ตนผูกพันมาตั้งถิ่นฐานยังดินแดนที่ตนไม่คุ้นชินกับบริบทแวดล้อมใหม่ การตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นหมู่บ้านของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ยังเป็นการช่วยสร้างความอบอุ่นใจในการดำเนินชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ไม่คุ้นชิน รวมไปถึงยังเป็นการรวมตัวกันขึ้นเพื่อดำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ทั้งภาษาพูด พิธีกรรมและวิถีทางในการดำเนินชีวิต ปรากฏเป็นวัฒนธรรม

อันเป็นเอกลักษณ์และมีความเข้มแข็งอย่างยิ่งในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลาย (บุญยงค์ เกศเทศ, 2554)

อย่างไรก็ดีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ลาวพวน จะมีสาเหตุของการตั้งถิ่นฐานร่วมกันเป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่มีความเข้มข้นจากการกวาดต้อนผู้คนลงมาตั้งถิ่นฐานนั้นได้มุ่งมาสู่พื้นที่ภาคกลางของรัฐสยามโดยตรง จึงทำให้ปรากฏความเข้มข้นของการตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคกลางมากกว่าพื้นที่ภาคอื่น ๆ

เมื่อศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ หลังที่เกิดเหตุการณ์ระส่ำระสายในประเทศเพื่อนบ้านอันเป็นเหตุให้มีการอพยพย้ายถิ่นด้วยความสมัครใจเข้ามายังพื้นที่ประเทศไทย แต่เมื่อมีการขยายพื้นที่การตั้งถิ่นฐานตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะภาคเหนือและภาคอีสานซึ่งมีประชากรหลักของพื้นที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวเช่นเดียวกันในการนี้จึงอาจเป็นเหตุให้มีการตั้งถิ่นฐานแทรกตัวอยู่ กับชุมชนดั้งเดิมทำให้เกิดชุมชนการตั้งถิ่นฐานรวมตัวกันของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้มข้นจำนวนน้อยกว่าที่พบในภาคกลาง

หรืออย่างในกรณีการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มประชากรในลาว กัมพูชา และเวียดนามที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองสະหวันนะເຂດ ประเทศลาว เมืองดานัง ประเทศเวียดนาม รวมถึงบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2436-2497 (1893-1954) (Gregerson & Dorothy, 1980) เป็นช่วงเวลาที่ประเทศแถบอินโดจีนอยู่ภายใต้การปกครองอาณานิคมฝรั่งเศส ที่มีความน่าสนใจไม่น้อยในแง่ของการเป็นคนพลัดถิ่นจากรัฐหนึ่ง ๆ ไปยังพื้นที่ห่างไกลจากมาตุภูมิ ก่อนการมีเส้นเขตแดนที่ประจักษ์ชัดเจนทั้งนี้กลับมีความสำคัญต่อการวิเคราะห์กระบวนการการอพยพย้ายถิ่นฐานของผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เป็นอย่างดี การศึกษาความสำคัญของการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มประชากรในประเทศลาว กัมพูชา และเวียดนาม (Okumiya et al., 2005) ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสະหวันนะເຂດจากการศึกษาพบว่า บริเวณสະหวันนะເຂດ ก่อนที่เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสเข้ามาในปี พ.ศ. 2436 ได้มี กลุ่มประชากรชาวลาว กะเลิง กะตัง ลาเว้ ปาโก ได้ตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนบ้านโพธิ์ส้ม (Chai, 2018) ต่อมาชุมชนโพธิ์ส้มได้ขยายตัวใหญ่ขึ้น และได้แยกย้ายอพยพไปตั้งชุมชนขึ้นใหม่ที่ริมแม่น้ำโขง เช่น บ้านท่าแร่ บ้านสะโน มุกดาหาร ลาวบาว วินห์ม็อก

ต่อมาฝรั่งเศสเข้ามายึดดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ฝรั่งเศสได้เลือกบริเวณบ้านท่าแร่ตั้งขึ้นเป็นเมืองเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางการบริหารงานปกครองอาณานิคม ฝรั่งเศสจึงได้และสถาปนาสະหวันนะເຂດ กลายเป็นเมืองที่สำคัญต่อลาวและพื้นที่ใกล้เคียงในฐานะศูนย์กลางการปกครองในระดับส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น และเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางบกที่มีจุดตัดเชื่อมต่อกับชายแดนประเทศเวียดนาม รวมทั้งการคมนาคมขนส่งทางน้ำที่อาศัยแม่น้ำโขงด้วยศักยภาพการพัฒนาเมืองที่ขยายตัวทั้งทางบกและการกึ่งเมืองท่ารับ-ส่งสินค้า

ทำให้จำเป็นต้องมีแรงงานรองรับการขยายตัวของเมืองแต่ในขณะเดียวกันเมืองสະหวันนะເຂດขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์เพราะมีพลเมืองน้อยเพราะผู้คนส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ฝั่งขวา

ของแม่น้ำโขง เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสจึงดำเนินนโยบายเพิ่มพลเมืองโดยอพยพผู้คนในพื้นที่บริเวณแถบอินโดจีน เพื่อให้ผู้คนที่อาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงอพยพข้ามมาตั้งถิ่นฐานที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่เป็นประชากรชาวลาว กัมพูชา เวียดนาม เข้ามาเป็นแรงงานให้กับฝรั่งเศส นอกจากนี้ยังประชากรชาวจีนได้อพยพมาในเมืองสุวรรณเขต (Cullen et al., 1997) ดังนั้นในตัวเมืองเมืองสะหวันนะเขตจึงมีประชากรที่หลากหลายชาติพันธุ์ ประกอบไปด้วยชาวลาว กัมพูชา เวียดนาม จีน ฝรั่งเศส ฯลฯ อันเกิดจากอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในเมืองสะหวันนะเขตทำให้เกิดเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีศาสนา วิถีชีวิต ธรรมเนียมประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มคน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองสะหวันนะเขตประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ใต้การปกครองของอาณานิคมฝรั่งเศสต่างก็มีสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและยอมรับความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์

ดังนั้น จึงมีการปรับตัวเข้าหากันเพื่อให้อาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ในขณะเดียวกันผู้คนที่อาศัยในสังคมกลุ่มยังคงมีพยามรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของตนไว้ (Cullen et al., 1997) ด้วยเหตุนี้ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอบริบทของการอพยพย้ายถิ่นฐานนับตั้งแต่การก่อเกิดอาณาจักรโบราณที่ใช้ตัวอย่างของการเคลื่อนย้ายถิ่นของกลุ่มประชากรไทยดำ ที่ให้บริบทที่ชัดเจนในแง่การเคลื่อนย้ายด้วยเหตุผลทางสังคม สงคราม และปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร ที่ย่ำแย่ที่สุดกลุ่มประชากรไทยดำยังคงดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เฉพาะไว้ แม้จะอาศัยในถิ่นที่ห่างจากแผ่นดินเกิด และอีกกรณีหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนการเข้ามาของเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสและต่อเนื่องถึงช่วงการเรืองอำนาจของเจ้าอาณานิคมในอินโดจีนอย่างกรณีการอพยพย้ายถิ่นของผู้คนในประเทศลาว กัมพูชา ลาว และบางส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยไปยังเมืองสะหวันนะเขตด้วยสาเหตุจากการขยายตัวของเมือง และการเกณฑ์แรงงานเข้ามาทำนิคมกสิกรรม รวมทั้งการย้ายถิ่นฐานต้นความสมัครใจของกลุ่มประชากรด้วยเช่นกัน ที่ย่ำแย่ที่สุดแล้วกลุ่มประชากรดังกล่าวได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในสังคม แม้ว่าจะมีลักษณะของการดำรงชีวิตที่ต่างกัน กลับมีกระบวนการหล่อหลอมวัฒนธรรมร่วม โดยมีการธำรงอัตลักษณ์บางประการเพื่อยืนยันความเป็นตัวตนของผู้คนในสังคมอย่างมีนัยสำคัญ

3. พัฒนาการของการพลัดถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้แนวคิดยุคช่วงสมัยใหม่

การพลัดถิ่นของผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงสมัยใหม่ และนำไปสู่การอภิปรายบริบทความสำคัญของการย้ายถิ่นฐานในช่วงการก่อสร้างสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ถึงปัจจุบันที่สะท้อนพัฒนาการของการเคลื่อนย้ายถิ่นของผู้คนในภูมิภาคนี้ รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้การดำเนินนโยบายระหว่างประเทศ ผู้วิจัยได้นำเสนอการอพยพย้ายถิ่นของคนในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง เพราะว่าเกือบทุกประเทศมีบริบทร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญในมิติของการพลัดถิ่น การอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากร รัฐสมัยใหม่บริเวณอนุภูมิภาคเริ่มก่อรูปขึ้นในช่วงการเข้ามาของอาณานิคม

ในช่วงปี พ.ศ. 2430 (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, 2558) โดยมีการกำหนดพรหมแดนรัฐสมัยใหม่ที่มีเส้นแบ่งเขตแดนที่ชัดเจน (Winichakul, 1997) และรัฐส่วนกลางปกครองคนในอาณาเขตโดยตรงด้วยการส่งข้าราชการจากส่วนกลางไปปกครองท้องถิ่นแทนระบบขุนนางและเจ้าเมือง มีการจัดเก็บภาษีอากรเป็นเงินตราแทนการเกณฑ์แรงงานและเก็บส่วยส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เคยอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐโบราณโดยเฉพาะบริเวณที่ห่างไกลจากศูนย์กลาง รัฐชาติสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พัฒนาขึ้นและมีแบบแผนบริหารจัดการคนอย่างชัดเจนในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พรพิมล ตรีโชติ, 2542)

ตัวอย่างของกระบวนการพัฒนารวมศูนย์อำนาจของแต่ละรัฐชาติและการให้สัญชาติแก่พลเมืองนั้นใช้ระยะเวลาไม่เท่ากันประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกับไทย ได้แก่ พม่าที่ได้เอกราชจากอาณานิคมบริติชอินเดียใน พ.ศ. 2491 ยังคงมีปัญหาการเมืองภายในนายพลเนวินเข้ายึดอำนาจรัฐบาลของอูโนใน พ.ศ. 2505 และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญและข้อตกลงปางโหลงทำให้เกิดการต่อสู้ระหว่างรัฐบาล กับกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มซึ่งเคยปกครองโดยระบบเจ้าของกลุ่มตนเอง และต้องกลายเป็นชาติพันธุ์กลุ่มน้อยในพม่า (พรพิมล ตรีโชติ, 2551) เกิดการก่อตัวของกองกำลังอิสระของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

หรือตามแนวชายแดนในลาวซึ่งได้เอกราชจากอาณานิคมฝรั่งเศสแล้วก็มีการต่อสู้ภายในระหว่างรัฐบาลระบอบกษัตริย์และกองกำลังคอมมิวนิสต์ในช่วงพ.ศ.2496- 2518 ส่วนกัมพูชาแม้จะได้เอกราชจากฝรั่งเศสในปีพ.ศ.2508 แต่ก็มี การสู้รบระหว่างฝ่ายขวานำโดยนายพลลอนนอล และฝ่ายซ้ายที่นำโดยนายเขี้ยว สัมพันธ์ (พรพิมล ตรีโชติ, 2542)

ส่วนเวียดนามก็ยังแบ่งเป็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ มีการสู้รบกันจนกรุงไซ่ง่อนแตกในปี พ.ศ.2518 (พรพิมล ตรีโชติ.2542) ปัญหาการเมืองและการต่อสู้ภายในของแต่ละประเทศในภูมิภาคนี้ทำให้รัฐชาติสมัยใหม่ยังไม่สามารถรวมศูนย์อำนาจได้อย่างมั่นคง ทำให้การสำรวจและขึ้นทะเบียนราษฎรของประเทศต่าง ๆ ทำได้ยากโดยเฉพาะในบริเวณชายแดนและพื้นที่ ๆ มีการต่อสู้ความไม่สมบูรณ์ของการสำรวจเพื่อจัดทำทะเบียนราษฎรในต้นพุทธศตวรรษ 2500 (พรพิมล ตรีโชติ.2542) ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาคนไร้รัฐหรือคนไร้สัญชาติรวมถึงคนพลัดถิ่นในเวลาต่อมา (พรพิมล ตรีโชติ.2542)

จะเห็นได้ว่า การพลัดถิ่นของคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับตั้งแต่การก่อกำเนิดอาณาจักรโบราณจนถึงช่วงยุคสมัยใหม่ มีบริบทที่ชัดเจนในแง่การเคลื่อนย้ายด้วยเหตุผลต่าง ๆ ได้แก่ ทางสังคม สงคราม และปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร ท้ายที่สุดกลุ่มคนพลัดถิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังคงดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เฉพาะไว้ แม้จะอาศัยในถิ่นที่ห่างจากแผ่นดินเกิด

สรุป

จากการอภิปราย แสดงให้เห็นว่าการพลัดถิ่นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการย้ายถิ่นฐานของประชากรจากถิ่นกำเนิดของตนไปยังภูมิภาคหรือประเทศอื่นนับตั้งแต่การก่อกำเนิด

อาณาจักรโบราณจนถึงช่วงยุคสมัยใหม่ ซึ่งเกิดจากปัจจัยต่างๆ เช่น การค้าขาย การล่าอาณานิคม ความขัดแย้งสงคราม ภัยธรรมชาติ หรือโอกาสทางเศรษฐกิจ แนวคิดและพัฒนาการของการพลัดถิ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความหลากหลายและซับซ้อน เนื่องจากภูมิภาคนี้มีลักษณะเฉพาะด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

ดังนั้น พัฒนาการของการพลัดถิ่นของคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แสดงให้เห็นว่า ตั้งแต่รัฐโบราณจนถึงรัฐสมัยใหม่ ที่เริ่มต้นจากสาเหตุต่าง ๆ อาทิ ปัจจัยทางด้านการขยายเมืองในสมัยโบราณ ปัจจัยด้านการดำรงชีวิต ปัจจัยด้านสงครามในโลกสมัยใหม่ รวมทั้งปัจจัยทางการเมือง ที่เป็นมูลเหตุสำคัญในการบ่งบอกถึงการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงที่เป็นหนึ่งในตัวอย่างสำคัญในการศึกษากรณีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนอื่น ๆ ในภูมิภาค แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนพลัดถิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยังคงดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เฉพาะไว้ แม้จะอาศัยในถิ่นที่ห่างจากแผ่นดินเกิด

เอกสารอ้างอิง

- จิรวุฒิ เสนาคำ. (2549). *ถิ่นพลัดไป...ไทยพลัดถิ่น : บันทึกชีวิตเปลี่ยนแปลว่า ไทยพลัดถิ่น*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชุมชนไท.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2561). *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2554). *ไทดำ เมืองแก่ง ทรงดำ ถิ่นสยาม จากหนองแฮดถึงหนองปรัง*. กรุงเทพฯ: อินทนิล.
- พรพิมล ตรีโชติ. (2542). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : กระบวนการเป็นประชาธิปไตยและการเมืองสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2551). *การต่างประเทศพม่า: ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านและชนกลุ่มน้อย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒนปรณ์ สีสาทฤทธิ. (2553). ศรีท้าววิวัฒน์ในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่ง. *วารสารหน้าจั่ว*, 25(1), 141-160.
- เพชรตะบอง สิงห์หล่อคำ. (2548). *ลาวโซ่ง ไทยโซ่ง ผู้ลาว โซ่ง ไตดำ, วิถีชีวิต, ความเชื่อและประเพณี, เลย, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. เลย: เมืองเลยการพิมพ์.
- สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์. (2558). *รายงานการวิจัยประมวลองค์ความรู้การศึกษาชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- Baker, C & Phongpaichit, P. (2017). *A history of Ayutthaya: Siam in the early modern world*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Brubaker, R. (2005). The 'Diaspora' Diaspora. *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), 1-19.

- Chai, J. Y. et al. (2018). Echinostoma ilocanum infection in two residents of Savannakhet Province, Lao PDR. *The Korean journal of parasitology*, 56(1), 75-79.
- Cullen, P. J. et al. (1997). *Exploration in the Savannakhet Basin, Peoples Democratic Republic of Laos*. Retrieved March 21, 2024, from <https://www.searchanddiscovery.com/abstracts/html/1994/intl/abstracts/1139b.htm>
- Gregerson, M. & Dorothy, M. T. (1980). *Notes from Indochina on Ethnic Minority Cultures*. USA: SIL Museum of Anthropology.
- Okumiya, K, et al. (2005). Comprehensive geriatric assessment for community dwelling elderly in Asia compared with those in Japan: IV. Savannakhet in Laos. *Geriatrics & Gerontology International*, 5(3), 159-167.
- Osborne, M. (2004). *Southeast Asia: An Introductory History*. Australia: Allen & Unwin.
- Reid, A. (2015). *A History of Southeast Asia: Critical Crossroads*. USA: Wiley-Blackwell.
- Safran, W. (2005). The Jewish Diaspora in a Comparative and Theoretical Perspective. *Israel Studies*, 10(1), 36-60.
- Scott, J. C. (2009). *The Art of Not Being Governed: An Anarchist History of Upland Southeast Asia*. USA: Yale Agrarian Studies.
- Smith, R. (2017). *Kings of Ayutthaya, The: A Creative Retelling of Siamese History*. Thailand: Silkworm Books.
- Tindaan, R. M. (2020). Recreating Igorot identity in diaspora. *South East Asia Research*, 28(4), 465-485.
- Topolski, A. (2020). Nation-States, the Race-Religion Constellation, and Diasporic Political Communities: Hannah Arendt, Judith Butler, and Paul Gilroy. *The European Legacy*, 25(3), 266-281.
- Winichakul, T. (1997). *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation*. USA: University of Hawaii Press.

